

БЪЛГАРСКА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ
ИНСТИТУТ ЗА ИЗСЛЕДВАНЕ НА ОБЩЕСТВАТА И ЗНАНИЕТО
Секция „Публични политики и социални промени

РЕЦЕНЗИЯ

От доцент д-р по социология Божидар Сашков Йвков
ИИОЗ при БАН, секция „Публични политики и социални
промени”

на дисертационния труд на Тошко Ангелов Кръстев, докторант в
ИИОЗ – БАН на тема: „ПУБЛИЧНИТЕ
ПАРТИЙНОПОЛИТИЧЕСКИ РЕФЛЕКСИИ: МЕЖДУ ГРУПОВАТА
РАЦИОНАЛНОСТ И СОЦИАЛНИТЕ РЕАЛНОСТИ”

за присъждане на образователно-научна степен „доктор” по
научна специалност 05.11.01 Социология

1. Обща информация

Тошко Кръстев е докторант към секция „Публични политики и социални промени” в ИИОЗ при БАН. Завършил е право и има магистратура по политически науки. Учредител и ръководител на Европейския политехнически университет.

Представеният за рецензиране дисертационен труд се състои от въведение, три глави, заключение, списък на използваната литература и други източници. Общият обем на дисертацията е 183 страници. Библиографията включва 61 заглавия на български и английски език. Използвани са и 11 медийни и научни публикации като бележки. Спазени са всички норми, свързани с разработването и представянето на този род научни работи по отношение на структура, обем, използвани научни методи.

По темата на дисертацията докторантът има четири публикации – 3 на български език и 1 на английски. Публикациите на български са в авторитетните рецензирани списания

„Философски алтернативи” и „Психологически изследвания” (едната в съавторство с проф. Духомир Минев). Има публикуван и 1 доклад на английски език от международна конференция.

Авторефератът е съставен много добре, представя точно, пълно и коректно дисертационния труд и може да се разглежда като твърда основа, даваща възможност да се придобие ясна представа за цялостното изследване, както и за извеждане на изводи и заключения и по темата, и по самата работа.

Въведението определя тематичната област на работата, целите и задачите, предмета и обекта на изследване, изходните предпоставки, основната теза, защитавана от докторанта. Формулирани са основна и вторични хипотези.

Глава първа представя панорамно вижданията, идеите и теоретичните постановки на основните понятия на дисертацията и техните взаимовръзки. Анализът обхваща логически понятия като „рефлексия”, „политически рефлексии”, „групова целева рационалност”, „власт”, „манипулация” „идеология”, „публични политики”, „политически език” и др. Чрез този анализ докторантът очертава и теоретическите перспективи и теоретичната рамка за разработване на дисертацията.

Глава втора е посветена на изследване на изкривяванията на партийнополитическите рефлексии. Разгледани са значителните изкривявания на партийнополитическите рефлексии при формиране картината на социалния свят, както и последиците, произтичащи от тях. Обоснована е необходимостта от анализа на тези изкривявания, като се акцентира на особеностите на политическия език, идеологиите, двойствеността на стратегиите и политиките, намираща израз в наличието на два пласта в тях – видим и публичен и невидим и непубличен, с други думи различията между обявени цели и реални резултати и др. Анализът разкрива известно „дистанциране” на социологията от такъв „централен проблем на рефлексивността и дискурса”, какъвто е проблемът за „властта, нейните ресурси и начинът на нейното упражняване в дискурсите практики”. Централно и напълно заслужено внимание е отделено на един изключително важен, според мен, въпрос: въпросът за „манипулацията като преднамерено изкривяване на

партийнополитическите рефлексии”. Този аспект на анализа представлява важна, съществена част от цялостното дисертационно изследване.

Глава трета представя социалните ефекти и последици от изкривяванията и анализира потенциалните възможности за тяхното ограничаване. Докторантът предлага и интересен поглед върху протестите в България от 2013 година.

В **заключението** са изведени в синтезиран вид основните резултати от изследването. Обосновано е и доказването на основната и вторичната хипотези.

2. Актуалност и значимост на разработвания проблем

Темата на дисертацията „Публичните партийнополитически рефлексии: между груповата рационалност и социалните реалности” е изключително актуална и „дисертабилна”. Основание за това твърдение намирам в следното. В българското политическо пространство се натрупва множество практически проблеми, които засега остават неизследвани – един от тях е предмет на дисертационния труд. Този проблем, политическите и социално-икономическите последици от неговото съществуване и развитие засягат живота на всеки отделен гражданин на страната и на обществото като цяло, а това налага детайлното му изследване. Не на последно място е важно да се отбележи, че изследването на груповата рационалност и последиците от нейния упадък все повече тревожи и концентрира вниманието на редица водещи изследователи в различни области на науката. Именно този упадък на груповата рационалност изисква и своето социологическо и политологическо изясняване и търсене на изход от създалата се ситуация.

3. Съдържателен анализ на научните постижения

В никого не буди съмнение, че съвременната представителна демокрация е в криза и тази криза се задълбочава. Заслуга за тази криза безспорно имат политическите партии като един от основните политически субекти и актьори, ръководещи (в една или друга степен) демократичните процеси във всяко общество,

в т.ч. и българското. Ето защо анализът на рефлексивността на партийнополитическите структури в една „боксуваща“ и „затъваща“ демокрация има огромно значение. Това вероятно предопределя основната цел на дисертационния труд: анализ на „публичните партийнополитически рефлексии и преди всичко - техните деформации, както и по-важните последици от възникването на такива деформации“.

Разполагайки своя анализ в полето на политическата социология, политологията и политическата психология и използвайки научния методологически и методичен арсенал на тези дисциплини, докторантът прави задълбочен анализ на тези деформации и на основните последици за обществото от тях.

Тръгвайки от анализа и дефинирането на основните партийнополитически рефлексии и по-специално на техните основни форми – език, идеологии, и преминавайки през аналитичното представяне на техните продукти – например публични политики, докторантът по „естествен път“ достига до анализа, изясняването и експлицирането на деформациите на тези рефлексии, до деформацията и дори изчезването на груповата рационалност. Търсейки произхода на деформациите, оформяйки и представяйки техните основни типове, Т. Кръстев поставя на централно място въпросът за „политическата манипулация“. Тази политическа манипулация получава своето детайлно описание, анализ и свой специфичен, социологически модел, с присъщи за него компоненти и техники на прилагане.

Защо феноменът политическа манипулация е толкова важен? Защото манипулацията деформира най-напред самата политическа рефлексия на политическия субект, а след това и неговите политически решения и действия, пораждайки по този начин или сериозни условия за развитие или директно продуцирайки множество социални патологии, в т.ч. и въздействайки пагубно върху индивидуалната и груповата рационалност. Според докторанта (едно важно и добре защитено мнение) партийнополитическите структури преднамерено модифицират (деформират) картината на социалните реалности, с цел поддържане и укрепване на легитимността и властовите си позиции в обществото. Това обаче разширява дистанцията между реалите на ежедневието

живот на мнозинството граждани и публично прокламираните политически рефлексии на партийнополитическите актьори. Тази огромна дистанция продуцира от своя страна рискове, т.е. несигурност и неопределеност, както и поставя под въпрос рационалността на субектите.

Т. Кръстев защитава (с множество добре мотивирани и представени аргументи и факти) и тезата, че рефлексииите на партийнополитическите структури са „остарели” и не са в състояние да дадат адекватен отговор на предизвикателствата, произтичащи от глобалността на съвременните общества. С други думи, манипулацията засяга и комплексите на знанието и основните ценности, което също води до конституиране на несигурност и неопределеност в обществото, до ерозия на рационалността.

Макар и експлицитно да не е заявено достатъчно явно, политическата манипулация може да се разглежда като социална технология за запазване на властта и генериране на печалба от нейната употреба на всяка цена. Така деформациите на рефлексивността на политическите субекти може да се идентифицира с това, което Стийглиц казва за капитализма в увода на своята книга „Цената на неравенството”: „... капитализмът се проваля в опита си да произведе онова, което бе обещал: той създава точно обратното – неравенство, замърсяване, безработица и най-важното от всичко – деградация на ценностите до такава степен, че всичко става възможно и никой не е отговорен” (с. 18). Ядрото от продуктите на „всичковъзможното” са изплъзващата се рационалност на субектите и все по-малките съпротивителни сили срещу социалните патологии.

Не случайно Т. Кръстев отделя особено внимание на социалните последици от деформациите на партийнополитическите рефлексии. Той анализира например:

- ерозията на политическия език – прекия посредник между граждани и политически субекти,
- твърде сериозните проблеми при формирането и реализацията на публичните политики – обявени за публични и масови, но всъщност обслужващи интересите на определени елити,

- кризата на ценностите и знанието, които се използват вече като проразвитийни, а антиразвитийни технологии – чрез производство на незнание и лансиране на фалшиви ценности, за защита и увеличаване на властовите позиции и повишаване на печалбата и т.н.

Всичко това подкопава устоите на демокрацията и на обществото като цяло.

В края на диертационния си труд Т. Кръстев очертава възможни подходи и средства за отстраняване или смекчаване на негативните социални последици. Тук докторантът отделя съществено място на един изключително важен субект в това отношение – действията на гражданите, като анализът е ориентиран по посока на тяхната автентичност и ефективност.

Особена заслуга на дисертацията виждам и в опита на докторанта да приложи избраните и анализирани от него критерии, за да направи една аналитична оценка на протестите в България от лятото и есента на 2013 г.

Основният извод, който се налага от и в дисертацията е, че манипулацията в партийнополитическите рефлексии има доминантни позиции за поддържане на легитимността на тези структури. Нещо повече, наблюдава се сериозно засилване на политическата манипулация с цел и резултат концентрация на власт, както и разширяване на дистанциите между партийнополитическите структури и техните рефлексии и социалната действителност в обществото.

Основното противодействие спрямо тези процеси на патологизация и прозводство на риск докторантът вижда в производството на адекватно социално знание и адекватни на процесите и ефективни структури на гражданското общество.

4. Критични бележки

Несъмнено дисертационния труд на Т. Кръстев, като създава според мен реално и адекватно знание, представлява принос към обществените науки. Основание за такова твърдение дава не само прецизно и точно изградената теоретична рамка на изследването, но и задълбочените, сериозно и всестранны

обосновани аргументация и доказателства на издигнатите тези и хипотези.

В този смисъл е трудно да се отправят критични бележки към цялостен, хомогенен и с добре обосновани тези труд.

Разбира се известни претенции могат да се отправят към „пренебрегването“ на някои научни критики в научната литература спрямо част от идеите, които докторантът използва и доразвива.

Проблемни могат да изглеждат и някои от възможните пътища за преодоляване на деформациите на партийнополитическите рефлексии особено, когато става дума за „коалиране“ на социално знание и граждански структури и движения, защото самия процес на взаимно проникване носи множество проблеми. Тук, струва ми се, е по-добре да се търсят възможности в тази „коалиция“ да се квлучт и политическите партии, като непрекъснато се търсят механизми за граждански контрол върху рефлексите и основния техен продукт – публичните политики.

Отново ще подчертая, че темата е изключително актуална и ще остане още дълго време такава, т.е. тези проблеми ще продължат да изискват научно наблюдение и анализ, както и практически действия и решения. В този смисъл в бъдещата си работа докторантът е добре, според мен, да потърси по-широките измерения на социалните патологии, конституирани от политическите манипулации, като ги обвърже с ролята и на други основни играчи, разполагащи с властови и финансов ресурс. Например определени кръгове в съвременните системи на здравеопазване, медицината и фармацията, превръщайки ги в третия най-силен бизнес в света, не само оказват влияние върху формирането и прилагането на различни политически манипулации, но като продуцират свои собствени „дирижират“ нивата на заболяемост, смъртност, продължителност на живота и определят „нормата на печалба“, която може да донесе на тези кръгове човешкия живот.

4. Лични впечатления на рецензента от докторанта

Познавам работата на докторанта от зачисляването му на свободна докторантура в секция „Публични политики и социални промени” в ИИОЗ. Бях свидетел на сериозните и задълбочени усилия на Т. Кръстев в диалог с колегите и творчески възприемайки критични бележки и различни коментари, да изгради една добра дисертационна работа. Окончателната работа показва, че докторантът се е справил отлично.

5. Мотивирано предложение

Достойнствата на дисертационния труд, успоредно с покриването на всички нормативни изисквания за защита на дисертация (в т.ч. и публикациите на докторанта), както и казаното по-горе, са основанията ми убедено и без никакво съмнение и колебание да предложа на уважаемите членове на НЖ, научното жури единодушно да предложи на НС на ИИОЗ да присъди на Тошко Кръстев образователната и научна степен „доктор по социология” по специалност 05.11.01. Социология от научно направление 3.1. „Социология, антропология и науки за културата”.

рецензент:

/доц. д-р Божидар Ивков/

27.01.2014

София